

AGROBIZNES, FAN VA TEXNOLOGIYALAR

ILMIY-AMALIY
ELEKTRON
JURNALI

Агробизнес, наука и технологии

Agribusiness, science and technology

№ 083688

ISSN:
3060-5245

Toshkent-2026

Platform & workflow by
OJS / PKP

BOSH MUHARRIR

Oblomuradov Narzullo Naimovich – i.f.d. (DSc), professor.

Bosh muharrir o'rinbosarlari:

Islamov Soxib Yaxshibekovich – q.x.f.d. (DSc), professor.

Sultonov Kamoliddin Sadriddinovich – q.x.f.d. (DSc), professor.

Farmonov To'liqin Xayitmurodovich – i.f.d. (DSc), professor.

Muharrir:

Beglayev Uchqun Xurramovich – i.f.f.d. (PhD), dotsent.

Tahrir hay'atining xalqaro a'zolari:

Kusainov Xalel Xaymullayevich – i.f.d. professor (Qozog'iston davlat texnologiya universiteti)

Vilija Aleknevičienė – i.f.d. professor (Universitet Vitovta Velikogo)

Gilbert Ludwig – professor, (Jamk University of Applied Sciences)

Bobojonov Ixtiyor Baxtiyorovich – i.f.d. professor (Germaniyaning Leybnits nomidagi Markaziy Osiyoda qishloq xo'jaligini rivojlantirish instituti (IAMO))

Daiva Makutenene – professor, (Vitautes Magnus universiteti, Litva)

Xaitboyeva Nargiza Alikulovna – i.f.d. dotsent (Tojikiston davlat huquq, biznes va siyosat universiteti)

Tahrir hay'ati:**08.00.00-Iqtisodiyot fanlari:**

Gulyamov Saidasror Saidaxmedovich – i.f.d. (DSc), professor;

Saidov Muxammad-Ali Xakimovich – i.f.d. (DSc), professor;

Rustamova Iroda Baxramjanovna – i.f.d. (DSc), professor;

Ochilov Ilhom Sayitqulovich – i.f.d. (DSc), professor;

Askarov Nazimjon Niyozovich – i.f.d. (DSc), professor;

Abdullayev Altinbek Yangibayevich – i.f.d. (DSc), professor;

Boltayev Abror Sayitmuradovich – i.f.d. (DSc), dotsent;

Abduvasikov Abduaziz Abdulazizovich – i.f.n. professor;

Mamadiyarov Dilshad Uralovich – i.f.n. dotsent;

Achilov Mashrab Ulug'bekovich – i.f.f.d. (PhD), dotsent;

Galimova Feryuza Rafikovna – i.f.n. dotsent;

Odilova Dilnozaxon Barnayevna – i.f.f.d. (PhD), dotsent;

Yangiboyev Dilshod G'ulomovich – i.f.f.d. (PhD);

Saidova Dildora Nurmatovna – i.f.n. dotsent;

Dexkanova Nilufar Sagdullayevna – i.f.f.d. (PhD), dotsent;

Roziqov Jahongir Mustaqim o'g'li – i.f.f.d. (PhD), dotsent;

Boltayev Nurali Shiramatovich – i.f.f.d. (PhD), dotsent;

Ibragimova Madina Ismoilovna – i.f.f.d. (PhD), dotsent;

Javlijev Nuriddin Bektemir o'g'li – i.f.f.d. (PhD).

06.00.00-Qishloq xo'jaligi fanlari:

Shokirov Alisher Djuraboyevich – q.x.f.d. (DSc), professor;

Mardanov Husniddin Xolbozorovich – q.x.f.d. (DSc);

Abdiyev Fozil Rashidovich – q.x.f.d. (DSc);

Sattorov Maqsud Axtamovich – q.x.f.d. (DSc);

Yuldashov Nurbek Ergashovich – v.f.d. (DSc);

Xalmirzayev Dilmurad Kamilovich – q.x.f.d. (DSc), dotsent;

Namazov Ixtiyor Choriyevich – q.x.f.d. (DSc), professor;

Xudayqulov Jonibek Bozarovich – q.x.f.d. (DSc), professor;

Eshonqulov Jamoliddin Saporboy o'g'li – q.x.f.d. (DSc), professor;

Abdullayev Anvar Kodirullayevich – b.f.n., katta ilmiy xodim;

Atabayev Ma'ruf Maxmudovich – q.x.f.n. professor;

Safarov Asqar Asadullayevich – q.x.f.f.d. (PhD), dotsent;

Mustafakulov Davron Mamatqulovich – q.x.f.f.d. (PhD), dotsent;

Kasimov Botir Sadriddinovich – q.x.f.f.d. (PhD);

Akramov Umidilla Ikramdjanovich – q.x.f.n. dotsent;

Elboboyev Abdug'ani Shuxrat o'g'li – q.x.f.f.d. (PhD);

Muxammadov Yo'ldoshbek Akmal o'g'li – q.x.f.f.d. (PhD);

Maxmudova Shaxnoza Abdufattaxovna – q.x.f.f.d. (PhD), dotsent;

Idrisov Xusanjon Abdujabborovich – q.x.f.f.d. (PhD), dotsent.

MUASSIS

Toshkent davlat agrar
universiteti

ALOQA UCHUN MA'LUMOTLAR

Manzil: Toshkent viloyati, Qibray tumani, Universitet ko'chasi, 2-uy.

Jurnalning telegram manzili:

t.me/agrobiznes_elektronjurnal

E-mail: licht-1989@mail.ru

Jurnalning rasmiy sayti:

<https://www.agrobiznesjournal.uz>

Tel: +(998) 93 439 30 00

JURNALNING ILMIYLIGI:

Ma'lumot uchun, OAK Rayosatining 30.11.2024-yildagi №364/5-sonli qarori bilan 08.00.00-Iqtisodiyot fanlari bo'yicha, 08.05.2025-yildagi №370/5-sonli qarori bilan 06.00.00-Qishloq xo'jaligi fanlari bo'yicha "Dissertatsiyalar asosiy ilmiy natijalarini chop etish tavsiya etilgan milliy ilmiy nashrlar ro'yxati"ga kiritilgan.

Elektron nashr, 973 sahifa.
E'lon qilishga 2026-yil
30-sentabrda ruxsat etildi.

JURAYEVA ZILOLA TUROBOVNA

O'zbekistonda sun'iy intellekt texnologiyalarini joriy etish sharoitida inson kapitalining raqamli iqtisodiyot rivojlanishiga ta'sirini ekonometrik baholash.....582

TURDIYEV ABDULLO SAGDULLAEVICH

O'zbekiston hududlarida qurilish materiallariga talab muhiti omillarining panel bahosi.....592

TO'RAYEVA SEVINCH SIROJIDDINOVNA

Olmalik kon-metallurgiya kombinatida investitsion loyihalarni moliyalashtirish samaradorligini oshirish mexanizmlari.....602

JOMOLOV MUZAFFAR MIRZOXITOVICH

Hududlarda investitsiyalar samaradorligini kompleks baholash uslubiyoti: Toshkent viloyati shahar va tumanlari misolida.....608

KABILOVA ZEBO BABAKULOVNA

Surxondaryo viloyatining hududiy ijtimoiy-iqtisodiy taraqqiyoti va mehnat resurslari salohiyatini tahlili.....620

QISHLOQ XO'JALIGI FANLARI

TURDALIYEV AVAZBEK TURDALIYEVICH, YIGITALIYEV OBLOYOR

DONIYORJON O'G'LI

Anor (*Punica Granatum* L) ekilgan maydonlarda tuproq biologik faolligi ko'rsatkichlarining meva hosildorligi va sifatiga ta'siri.....628

SOTIBOLDIYEVA GO'ZALXON TOLIBJONOVNA, MIRKOMILOV ABOBAKIR

DILSHODJON O'G'LI

Kolmatajlangan och tusli bo'z tuproqlarda biomikrolarning selektivligi.....634

BAUETDINOVA INABAT SATULLAEVNA, TEULIEV JAKSILIK BEGDULLAEVICH,

ALLANAZAROV SULTANBEK REYPAZAROVICH

Kuzgi bug'doyni yomg'irlatib sug'orish va oziqlantirish me'yorlarining tuproq suv o'tkazuvchanligiga ta'siri.....643

OCHILDIYEV O'TKIR OLLANAZAROVICH, MUSURMONOV AZZAM

TURDIYEVICH, ABDUG'ANIYEV ULUG'BEK BURXONIDDIN O'G'LI, AMINJONOV

BUNYODBEK BAXRAMJON O'G'LI, TURAPOV URAL YUSUPOVICH, SAYFIEV

SHERZOD BEKNAZAROVICH

Tok tuplaridagi hosil yuklamasi me'yorini belgilash va uning hosildorlikka ta'sirini ilmiy asoslash.....649

MUSAYEV MANSUR SAMANDAROVICH, RAVSHANOV MIRJALOL

Ma'danli o'g'itlar me'yorlarining bahorgi bug'doy navlari don hosildorligiga ta'siri.....655

SOTIBOLDIYEVA GO'ZALXON TOLIBJONOVNA, MIRKOMILOV ABOBAKIR

DILSHODJON O'G'LI

Kolmatajlangan tuproqlarda paragenetik elementlarning geokimyoviy xususiyatlari: Ca va Sr misolida.....660

IDIYEVA XADICHA FAXRIDINOVNA

O'rmon fondi yerlarining raqamli kadastr pasportini gat asosida shakllantirish (Kogon tumani misolida).....667

XALILOVA KAMOLA ABDULXODI QIZI, TUXTAYEVA DINORA NAVRUZOVNA

O'zbekistonda qarag'ay (*Pinus* L.) seleksiyasi va unga qo'yiladigan talablar.....677

TURSUNOV SAYDULLO ZOKIRJON O'G'LI

Fosforli o'g'itlarning moyli zig'ir hosildorligi va hosil tarkibiga ta'siri.....683

JURAYEV JAVLON MIRZATILLAYEVICH

Ayrim ra'noguldoshlar oilasi vakillarining asalarilar soni ortishiga ta'sir etish ko'rsatkichlari.....689

IDIYEVA XADICHA FAXRIDINOVNA

O'rmon fondi yerlarining raqamli kadastr pasportini GIS monitoring ma'lumotlari asosida takomillashtirish (Kogon tumani misolida).....695

TADJIEV MARDONQUL, OCHILDEY NAJMIDDIN NARBAEVICH, ESHQURBONOVA NIGORA ALIYAROVNA

Ingichka tolali g'o'za hosildorligining navbatlab va almashlab ekish tizimlariga bog'liqligi.....703

RAXIMOVA JAMILA SHAVKAT KIZI, BERDIBAYEVA DILFUZA BAZARBAEVNA

O'rmon tugmachaguli (*Malva Sylvestris* L.)ning botanik tasnifi, tarixi, geografik areali va bioekologiyasiga oid ilmiy tadqiqotlar tahlili.....708

TADJIEV MARDONQUL, OCHILDEY NAJMIDDIN NARBAEVICH

Almashlab ekish tizimlarning ingichka tolali g'o'zaning o'sishi, rivojlanishiga ta'siri...718

ISROILOV BAXTIYOR ABDULLAYEVICH, SOLAYEVA DINORA BAXTIYOR QIZI

Marjumakni rivojlanish fazalarini davomiyligiga ekish muddati, me'yori va usullarining ta'siri.....723

ESHQURBONOVA NIGORA ALIYAROVNA

Sug'oriladigan taqir-o'tloqi tuproqlari sharoitida ingichka tolali g'o'za naviga Agrozim bioo'g'itini ta'sirini baholash.....731

ABDULLAYEVA MAVJUDA NURIDDINOVNA, EGAMURODOV SHAXBOZ

Kuzgi boshqoli don ekinlari yetishtirishda bioo'g'itlarning tuproq unumdorligi va hosildorlikka ta'siri bo'yicha ilmiy-tadqiqot ishlarining tahlili.....736

RAXMONOV AKBAR TURAQUL O'G'LI

Tut ipak qurtining biologik va pilla mahsuldorlik ko'rsatkichlariga turli oziqlantirish usullarining ta'siri.....745

CHORIEVA ZARXOL QODIROVNA

Surxondaryo viloyati Sherobod tumani o'rta sho'rlangan tuproqlarining genetik-morfologik tuzilishi.....753

TURG'UNBOYEVA ZULFIZAR G'AYRATJON QIZI

Markaziy Osiyoda yaratilgan bug'doy navnamunalarining morfo-fenologik xususiyatlari va seleksion qiymatini baholash.....758

NURMATOVA DILDORAXON ERKINJON QIZI

Yeryong'oqning "Salomat" navida tup qalinligi va o'simliklar saqlanuvchanligiga ekish sxemasi, mineral o'g'it va biostimulyatorlarning ta'siri.....762

RAXMONOV AKBAR TURAQUL O'G'LI

Tut ipak qurtining biologik va mahsuldorlik ko'rsatkichlariga kompleks preparatning ta'siri.....769

MAMASAI DOV OLIMJON ELMUROD O'G'LI, UMIDOV SHAVKAT ERGASHEVICH

Sut xomashyosini yig'ish va dastlabki sovitish rejimlarining sifat ko'rsatkichlari barqarorligiga ta'siri.....776

ABDULLAYEV ZOKIR IKROMJONOVICH, SALOHIDDINOV JAXONGIR

Qulupnay mevasini sublimatsion usulda quritishning texnologik ko'rsatkichlarini baholash.....783

UO'K: 633.1:631.86:631.452

KUZGI BOSHOQLI DON EKINLARI YETISHTIRISHDA BIOO'G'ITLARNING TUPROQ UNUMDORLIGI VA HOSILDORLIKKA TA'SIRI BO'YICHA ILMIY-TADQIQOT ISHLARINING TAHLILI

ABDULLAYEVA MAVJUDA NURIDDINOVNA

Buxoro davlat texnika universiteti tayanch doktoranti

E-mail: mavjudaabdullayeva@gmail.com

<https://orcid.org/0009-0001-8242-4696>

EGAMURODOV SHAXBOZ SHAVKAT O'G'LI

Buxoro davlat texnika universiteti

Ekologiya, irrigatsiya va gidrotexnika kafedrası assistenti

E-mail: egamurodovshaxboz8660@gmail.com

<https://orcid.org/0009-0008-5375-7134>

Annotatsiya. Ushbu maqolada boshqoli don ekinlarining (bug'doy, arpa va boshqalar) biologik xususiyatlari hamda ularni yetishtirish agrotekhnologiyasi bo'yicha mahalliy va xorijiy ilmiy-tadqiqot ishlari tahlil qilinadi. Ekinlarning o'sish bosqichlari, namlik va oziqa moddalarga talabi, tuproq-iqlim sharoitlariga moslashuvi hamda hosildorlikka ta'sir etuvchi asosiy omillar ilmiy manbalar asosida yoritiladi.

Kalit so'zlar: Kuzgi boshqoli don ekinlari, bioo'g'itlar, tuproq unumdorligi, hosildorlik, mikrobiologik faollik, oziq rejim, agrotekhnologiya, gumus miqdori, biosaqlanuvchanlik, ilmiy-tadqiqot tahlili.

Аннотация. В данном параграфе анализируются биологические особенности зерновых колосовых культур (пшеница, ячмень и др.), а также результаты отечественных и зарубежных научных исследований по технологии их возделывания. На основе научных источников освещаются этапы роста и развития растений, их потребность во влаге и питательных веществах, адаптация к почвенно-климатическим условиям, а также основные факторы, влияющие на урожайность.

Ключевые слова: Озимые зерновые культуры, биоудобрения, плодородие почвы, урожайность, микробиологическая активность, питание, агротехнология, содержание гумуса, биосохраняемость, исследовательский анализ.

Abstract. This section analyzes the biological characteristics of cereal crops (wheat, barley, and others) as well as the results of national and international scientific research on their cultivation technologies. Based on scientific sources, the stages of plant growth and development, their requirements for moisture and nutrients, adaptation to soil and climatic conditions, and the main factors affecting yield are highlighted.

Keywords: Winter cereal crops, biofertilizers, soil fertility, yield, microbiological activity, nutrition, agrotechnology, humus content, biostorability, research analysis.

KIRISH

Hozirgi davrda dunyo miqyosida aholining tez sur'atlarda o'sishi, oziq-ovqat xavfsizligini ta'minlash zarurati hamda qishloq xo'jaligida resurslardan oqilona foydalanish masalalari boshqoli don ekinlarini yetishtirishni ilmiy asosda takomillashtirishni dolzarb vazifalardan biriga aylantirmoqda. Bug'doy, arpa, javdar va boshqa boshqoli don ekinlari insoniyatning asosiy oziq-ovqat manbai hisoblanib, ularning barqaror hosildorligini ta'minlash har bir mamlakat agrar

siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biridir. Shu bois, boshqoli don ekinlarini yetishtirish agrotekhnologiyasi, ularning biologik xususiyatlari hamda hosildorlikka ta'sir etuvchi omillarni chuqur ilmiy asosda o'rganish zamonaviy agrar ilm-fan oldidagi muhim vazifalardan biri sifatida qaralmoqda.

So'nggi yillarda qishloq xo'jaligida innovatsion texnologiyalarning joriy etilishi, tuproq unumdorligini saqlash va oshirish, suv resurslaridan samarali foydalanish, ekologik xavfsiz o'g'itlash tizimlarini qo'llash hamda ekinlarni yetishtirishda zamonaviy agrotekhnika tadbirlarini takomillashtirish masalalariga alohida e'tibor qaratilmoqda. Bunday sharoitda boshqoli don ekinlarining biologik xususiyatlarini, ularning o'sish va rivojlanish bosqichlarini, oziqa moddalarga va namlikka bo'lgan talabini ilmiy asosda tahlil qilish, agrotekhnologik jarayonlarni optimal tashkil etish orqali yuqori va sifatli hosil olish imkoniyatlari kengayadi. Ayniqsa, iqlim o'zgarishi sharoitida ekinlarning qurg'oqchilikka, sovuqqa va boshqa noqulay omillarga chidamliligini oshirish, moslashuvchan agrotekhnologiyalarni ishlab chiqish muhim ahamiyat kasb etadi.

MATERIALLAR

Boshqoli don ekinlarini yetishtirishda agrotekhnologik tadbirlarning samaradorligi ko'p jihatdan tuproq-iqlim sharoitlariga moslashgan navlarni tanlash, tuproqni sifatli tayyorlash, ekish muddatlari va me'yorlarini to'g'ri belgilash, o'g'itlash va sug'orish tizimlarini ilmiy asosda tashkil etish bilan belgilanadi. Shu bilan birga, ekinlarning biologik xususiyatlarini hisobga olgan holda ishlab chiqilgan agrotekhnologiyalar hosildorlikni oshirish, tuproq unumdorligini saqlash hamda ekologik barqarorlikni ta'minlashda muhim rol o'ynaydi.

Boshqoli don ekinlarini yetishtirish agrotekhnologiyasi va ularning biologik xususiyatlari bo'yicha olib borilgan ilmiy-tadqiqot ishlarini tahlil qilish, mavjud ilmiy yondashuvlarni umumlashtirish va ularning amaliy ahamiyatini yoritish mazkur tadqiqotning asosiy maqsadlaridan biri hisoblanadi. Bu esa, o'z navbatida, boshqoli don ekinlarining hosildorligini oshirish, resurslardan samarali foydalanish va ekologik barqaror qishloq xo'jaligi tizimini rivojlantirishga xizmat qiladigan ilmiy asoslangan agrotekhnologiyalarni ishlab chiqishda muhim nazariy va amaliy ahamiyat kasb etadi.

Qishloq xo'jaligida boshqoli don ekinlarini yetishtirish agrotekhnologiyasi va ularning biologik xususiyatlarini o'rganish yo'nalishida Respublikamiz olimlari tomonidan qator ilmiy-tadqiqot ishlari amalga oshirilib, muhim natijalarga erishilgan. Jumladan, agronomiya va seleksiya sohasida faoliyat olib borgan olimlardan R.Xolmuradov, Sh.Normatov, B.Berdiyev, O.Qodirov, S.Rajabov, M.Mirzayev, A.Abdullayev, F.Xolboyev va boshqalar tomonidan boshqoli don ekinlarining biologik xususiyatlari, hosildorligini oshirish omillari, agrotekhnologik tadbirlarni takomillashtirish, nav tanlash va resurs tejovchi texnologiyalarni qo'llash masalalari bo'yicha ilmiy izlanishlar olib borilgan.

Yuqoridagi tadqiqotlarda tuproq-iqlim sharoitlariga mos navlarni tanlash, optimal ekish muddatlari va me'yorlarini belgilash, o'g'itlash va sug'orish

tizimlarini ilmiy asosda tashkil etish, kasallik va zararkunandalarga qarshi kurash choralarini takomillashtirish, ekologik xavfsiz agrotexnologiyalarni joriy etish kabi masalalarga alohida e'tibor qaratilgan. Olimlar tomonidan ishlab chiqilgan ilmiy tavsiyalar boshqoli don ekinlarining o'sish va rivojlanish jarayonlarini chuqur o'rganish, ularning biologik xususiyatlarini hisobga olgan holda agrotexnologik tadbirlarni samarali tashkil etish, hosildorlik va don sifati ko'rsatkichlarini oshirishga xizmat qilmoqda.

Zamonaviy agrotexnologiyalar, innovatsion yondashuvlar, mineral va organik o'g'itlardan samarali foydalanish, suv resurslarini tejovchi sug'orish usullarini qo'llash, tuproq unumdorligini saqlash va tiklash, seleksiya va urug'chilik ishlarini takomillashtirish bo'yicha ilmiy asoslangan metodikalar ishlab chiqilib, qishloq xo'jaligi ishlab chiqarishiga joriy etilmoqda. Ushbu ilmiy-tadqiqot ishlari natijasida boshqoli don ekinlarini yetishtirish texnologiyasi takomillashib, hosildorlikni barqaror oshirish, ekologik muvozanatni saqlash hamda oziq-ovqat xavfsizligini ta'minlashga qaratilgan ilmiy-amaliy tavsiyalar ishlab chiqilgan.

Qishloq xo'jaligida ekologik xavfsiz bioo'g'itlarni qo'llash va maqbul sug'orish tartiblarini ishlab chiqish yo'nalishida ham Respublikamiz olimlari tomonidan muhim ilmiy-tadqiqot ishlari olib borilib, samarali natijalarga erishilgan. Jumladan, tuproq unumdorligini oshirish, suv resurslaridan oqilona foydalanish, o'simliklarning oziqlanish jarayonini yaxshilash hamda hosildorlikni ekologik jihatdan barqaror tarzda ko'paytirish masalalari bo'yicha A.Mahmudov, B.Yuldashev, Sh.Raximov, M.Sattorov, F.Norqulov, Q.Yo'ldoshev, R.Turdiyev kabi olimlar tomonidan ilmiy izlanishlar olib borilgan.

Yuqorida ko'rsatib o'tilgan tadqiqotlarda bioo'g'itlarning tuproq mikrobiologik faolligiga ta'siri, o'simliklarning o'sish va rivojlanish bosqichlarida oziqa moddalarning o'zlashtirilishi, namlik rejimi va sug'orish me'yorlarini optimallashtirish, suv tejankor texnologiyalarni qo'llash masalalariga alohida e'tibor qaratilgan. Olimlar tomonidan organik va mikrobiologik o'g'itlardan foydalanish orqali tuproqning fizik-kimyoviy xususiyatlarini yaxshilash, sho'rlanish va degradatsiya jarayonlarini kamaytirish, hosildorlikni ekologik xavfsiz tarzda oshirish imkoniyatlari ilmiy asoslangan.

Tomchilatib sug'orish, namlikni saqlovchi agrotexnik tadbirlar, o'simliklarning fenologik bosqichlariga mos sug'orish rejimlarini ishlab chiqish, bioo'g'itlar bilan uyg'un holda qo'llash orqali suv sarfini kamaytirish va hosildorlikni oshirish bo'yicha metodik tavsiyalar ishlab chiqilgan. Ushbu ilmiy izlanishlar natijasida suv va o'g'it resurslaridan kompleks va samarali foydalanish, ekologik muvozanatni saqlash, tuproq unumdorligini barqaror oshirish hamda qishloq xo'jaligida barqaror agroekotizimni shakllantirishga xizmat qiluvchi ilmiy-amaliy tavsiyalar ishlab chiqilgan. Mazkur yo'nalishda olib borilgan tadqiqotlar bioo'g'itlar va maqbul sug'orish tizimlarini integratsiyalash orqali boshqoli don ekinlarining hosildorligini oshirish, suv resurslarini tejash, tuproq unumdorligini saqlash va ekologik xavfsiz qishloq xo'jaligini rivojlantirishda muhim ilmiy asos bo'lib xizmat qilmoqda.

A.Mahmudovning “Sug’oriladigan yerlarda boshqoli don ekinlari hosildorligini oshirishda biologik o’g’itlar va suv rejimini optimallashtirish” nomli dissertatsiya ishida qishloq xo’jaligi ekinlarini yetishtirishda ekologik xavfsiz bioo’g’itlardan foydalanish va sug’orish me’yorlarini ilmiy asoslash orqali tuproq unumdorligini barqaror oshirishga qaratilgan agrotexnologik yondashuv ishlab chiqilgan. Tadqiqotda tuproqning agroximik va mikrobiologik faolligini oshirishda organik va mikrobiologik o’g’itlarning ta’siri, namlik rejimini boshqarishning o’simlik o’sish fazalariga mos tizimi ishlab chiqilib, suv va o’g’it resurslaridan kompleks foydalanishning konseptual modeli taklif etilgan.

B.Yuldashevning “Boshqoli don ekinlarini yetishtirishda resurs tejamkor agrotexnologiyalarni takomillashtirish” mavzusidagi ilmiy izlanishlarida bioo’g’itlar, mineral o’g’itlar va sug’orish rejimlarini uyg’un qo’llash orqali hosildorlikni oshirish hamda suv sarfini kamaytirishning metodik asoslari ishlab chiqilgan. Tadqiqotda tuproq namligini monitoring qilish, o’simliklarning fenologik bosqichlariga mos sug’orish muddatlarini belgilash va bioo’g’itlarning oziqlanish jarayoniga ta’sirini kompleks tahlil qilish asosida ekologik barqaror agrotexnologik tizim modeli taklif etilgan.

Sh.Raximovning “Sug’oriladigan dehqonchilik sharoitida biologik o’g’itlardan samarali foydalanish va suv rejimini boshqarish” nomli tadqiqot ishida boshqoli don ekinlari uchun maqbul namlik va oziqlanish muhitini yaratishning ilmiy-amaliy asoslari ishlab chiqilgan. Unda bioo’g’itlarning tuproqning fizik-kimyoviy xususiyatlariga ta’siri, mikroorganizmlar faolligini oshirish orqali oziqa moddalarning o’zlashtirilishini yaxshilash, suv tejamkor sug’orish usullarini joriy etish hamda hosildorlikni oshirishning texnologik sxemasi ishlab chiqilgan.

M.Sattorovning “Qishloq xo’jaligida suv resurslaridan samarali foydalanish va bioo’g’itlar asosida agroekotizim barqarorligini ta’minlash” mavzusidagi tadqiqotida tomchilatib sug’orish, namlikni saqlovchi agrotexnik tadbirlar va mikrobiologik o’g’itlardan foydalanish orqali boshqoli don ekinlari hosildorligini oshirishning innovatsion yondashuvlari asoslangan. Tadqiqot natijalarida suv sarfini kamaytirish, tuproq degradatsiyasini oldini olish va ekologik xavfsiz dehqonchilikni rivojlantirishga qaratilgan kompleks agrotexnologik tavsiyalar ishlab chiqilgan.

F.Norqulovning “Ekologik xavfsiz bioo’g’itlar va maqbul sug’orish tartiblari asosida don ekinlari yetishtirish texnologiyasini takomillashtirish” nomli ilmiy ishida bioo’g’itlar qo’llashning agrobiologik samaradorligi, o’simliklarning o’sish dinamikasi, tuproq namligi va oziqa moddalari o’rtasidagi o’zaro bog’liqlik tizimli tahlil qilingan. Tadqiqotda bioo’g’it va sug’orish rejimlarini integratsiyalash orqali hosildorlikni oshirish, suv va o’g’it sarfini kamaytirish, ekologik muvozanatni saqlashga qaratilgan ilmiy-metodik tavsiyalar ishlab chiqilgan.

Qishloq xo’jaligida ekologik xavfsiz bioo’g’itlarni qo’llash va maqbul sug’orish tartiblarini ishlab chiqish yo’nalishida dunyo olimlari tomonidan ham keng qamrovli ilmiy-tadqiqot ishlari olib borilib, muhim natijalarga erishilgan. Jumladan, tuproq unumdorligini oshirish, mikrobiologik o’g’itlardan samarali

foydalanish, suv resurslarini tejash hamda qishloq xo'jaligi ekinlarining hosildorligini ekologik barqaror tarzda ko'paytirish masalalari bo'yicha R. Lal, J. Lynch, P. Vessey, M. Vanlauwe, T. Oweis, P. W. G. Sale, J. D. Schenk va M. Pimentel kabi olimlar tomonidan ilmiy izlanishlar olib borilgan. Ushbu olimlar tomonidan olib borilgan tadqiqotlarda bioo'g'itlarning tuproq mikrobiologik faolligiga ta'siri, o'simliklarning oziqa moddalardan foydalanish samaradorligini oshirish, suv tejankor sug'orish texnologiyalarini qo'llash, qurg'oqchilik sharoitida ekinlarning hosildorligini saqlab qolish hamda agroekotizim barqarorligini ta'minlash masalalariga alohida e'tibor qaratilgan. Ayniqsa, R. Lal tomonidan tuproq unumdorligini saqlash va organik modda miqdorini oshirish, T. Oweis tomonidan suv tanqisligi sharoitida optimal sug'orish rejimlarini ishlab chiqish, P. Vessey tomonidan esa bioo'g'itlarning o'simlik oziqlanishiga ta'siri bo'yicha fundamental tadqiqotlar olib borilgan.

NATIJALAR

Ko'rib o'tilgan tadqiqot ishini amalga oshirish jarayonida Respublikamizda qishloq xo'jaligida boshqoli don ekinlarini yetishtirishda ekologik xavfsiz bioo'g'itlarni qo'llash hamda maqbul sug'orish tartiblarini ishlab chiqish yo'nalishida amalga oshirilgan va ijobiy natijalarga erishilgan holda himoya qilingan dissertatsiya ishlarining sonini aniqlash hamda ularning mazmunini tahlil qilish maqsadida 2003–2025-yillar davomida qishloq xo'jaligi fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) hamda fan doktori (DSc) dissertatsiyalarining avtoreferatlari Ziyonet.uz va oliy ta'lim muassasalari elektron kutubxonalaridan yuklab olinib, tizimli tahlil qilindi.

1-jadval

**2003-2025-yillarda bajarilgan qishloq xo'jaligi fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) va qishloq xo'jaligi doktori (DSc) hamda
06.01.02 – Melioratsiya va sug'orma dehqonchilik ixtisosligidan bajarilgan dissertatsiyalarining umumiy soni**

2003–2025-yillarda bajarilgan qishloq xo'jaligi fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) va qishloq xo'jaligi fanlari doktori (DSc) dissertatsiyalarining umumiy soni		2003–2025-yillarda bajarilgan qishloq xo'jaligi fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) va qishloq xo'jaligi fanlari doktori (DSc) dissertatsiyalaridan hamda 06.01.02 – Melioratsiya va sug'orma dehqonchilik dissertatsiyalarining umumiy soni	
1486		312	
Shundan qishloq xo'jaligi fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) dissertatsiyalarining umumiy soni	Shundan qishloq xo'jaligi fanlari doktori (DSc) dissertatsiyalarining umumiy soni	Shundan 06.01.02 – Melioratsiya va sug'orma dehqonchilik ixtisosligida qishloq xo'jaligi fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) dissertatsiyalarining umumiy soni	Shundan 06.01.02 – Melioratsiya va sug'orma dehqonchilik ixtisosligida qishloq xo'jaligi fanlari doktori (DSc) dissertatsiyalarining umumiy soni
1312	174	268	44

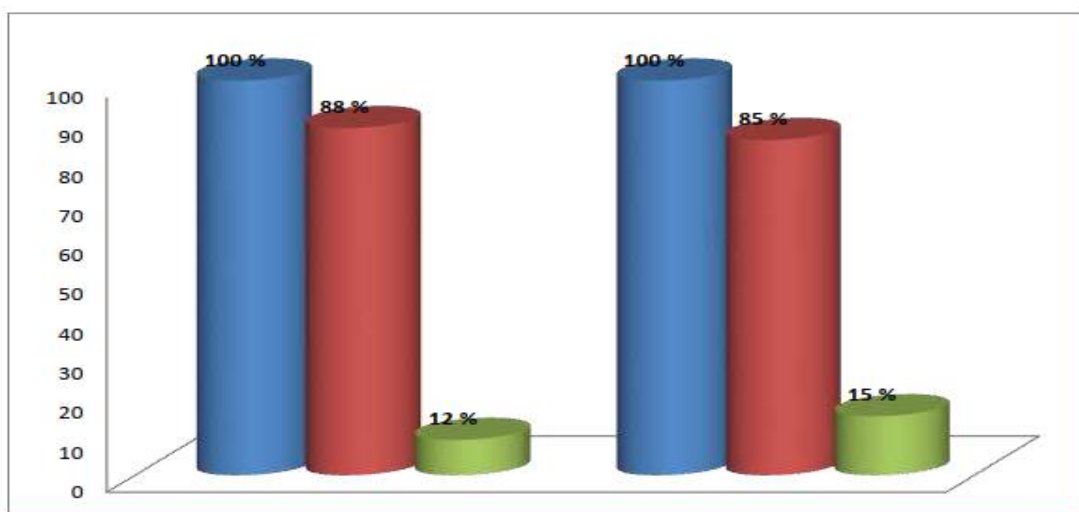

Tahlil natijalariga ko'ra, mazkur davrda qishloq xo'jaligi yo'nalishida himoya qilingan dissertatsiyalar umumiy soni 1486 tani tashkil etib, shundan qishloq xo'jaligi fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) dissertatsiyalari 1312 ta, fan doktori (DSc) dissertatsiyalari esa 174 ta ekanligi aniqlandi. Shuningdek, bevosita agronomiya, tuproqshunoslik, o'simliklarni oziqlantirish, bioo'g'itlar va sug'orish texnologiyalari yo'nalishida bajarilgan dissertatsiyalar umumiy soni 312 tani tashkil etib, shundan falsafa doktori (PhD) dissertatsiyalari 268 ta, fan doktori (DSc) dissertatsiyalari 44 ta ekani aniqlangan.

Boshqoli don ekinlari yetishtirishda bioo'g'itlardan foydalanish, suv tejovchi sug'orish texnologiyalari, tuproq unumdorligini oshirish va ekologik barqaror agrotexnologiyalarni ishlab chiqish masalalariga bag'ishlangan dissertatsiyalar soni 127 tani tashkil etib, bu yo'nalishda olib borilayotgan ilmiy izlanishlar salmog'i yildan-yilga ortib borayotganini ko'rsatadi (1-jadvalga qarang).

Yuqoridagi tahlillar diagramma ko'rinishida ham izohlangan (1-rasmga qarang).

■ 2003-2025-yillarda bajarilgan qishloq xo'jaligi fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) va qishloq xo'jaligi fanlari doktori (DSc) dissertatsiyalarining umumiy soni

■ Shundan qishloq xo'jaligi fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) dissertatsiyalarining umumiy soni

■ Shundan qishloq xo'jaligi fanlari doktori (DSc) dissertatsiyalarining umumiy soni

■ 2003-2025-yillarda bajarilgan qishloq xo'jaligi fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) va qishloq xo'jaligi fanlari doktori (DSc) dissertatsiyalaridan hamda 06.01.02 – Melioratsiya va sug'orma dehqonchilik dissertatsiyalarining umumiy soni

■ Shundan 06.01.02 – Melioratsiya va sug'orma dehqonchilik ixtisosligida qishloq xo'jaligi fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) dissertatsiyalarining umumiy soni

■ Shundan 06.01.02 – Melioratsiya va sug'orma dehqonchilik ixtisosligida qishloq xo'jaligi fanlari doktori (DSc) dissertatsiyalarining umumiy soni

1-rasm. 2003-2025-yillarda bajarilgan qishloq xo'jaligi fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) va qishloq xo'jaligi fanlari doktori (DSc) hamda 06.01.02 – Melioratsiya va sug'orma dehqonchilik ixtisosligida bajarilgan dissertatsiyalarining foizda ko'rsatkichlari

2-jadval

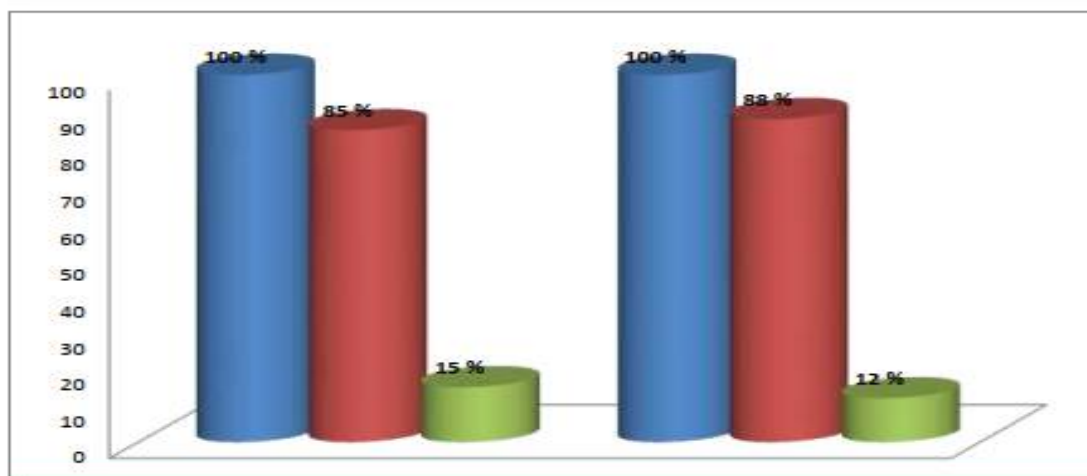
2003- 2025-yillarda bajarilgan qishloq xo'jaligi fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) va qishloq xo'jaligi fanlari doktori (DSc) dissertatsiyalaridan 06.01.02 – Melioratsiya va sug'orma dehqonchilik ixtisosligidan hamda Qishloq xo'jaligida boshqoli don ekinlarini yetishtirishda ekologik xavfsiz bioo'g'itlarni qo'llab maqbul sug'orish tartiblarini ishlab chiqish mazmunidagi dissertatsiyalarining umumiy soni

2003–2025-yillarda bajarilgan qishloq xo'jaligi fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) va qishloq xo'jaligi fanlari doktori (DSc) dissertatsiyalaridan 06.01.02 – Melioratsiya va sug'orma dehqonchilik ixtisosligida bajarilgan dissertatsiyalarining umumiy soni		2003–2025-yillarda bajarilgan qishloq xo'jaligi fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) va qishloq xo'jaligi fanlari doktori (DSc) dissertatsiyalaridan Qishloq xo'jaligida boshqoli don ekinlarini yetishtirishda ekologik xavfsiz bioo'g'itlarni qo'llab maqbul sug'orish tartiblarini ishlab chiqish mazmunidagi dissertatsiyalarining umumiy soni	
48		9	
Shundan 06.01.02 – Melioratsiya va sug'orma dehqonchilik ixtisosligidan qishloq xo'jaligi fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) dissertatsiyalarining umumiy soni	Shundan 06.01.02 – Melioratsiya va sug'orma dehqonchilik ixtisosligidan qishloq xo'jaligi fanlari doktori (DSc) dissertatsiyalarining umumiy soni	Shundan Qishloq xo'jaligida boshqoli don ekinlarini yetishtirishda ekologik xavfsiz bioo'g'itlarni qo'llab maqbul sug'orish tartiblarini ishlab chiqish mazmunidagi qishloq xo'jaligi fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) dissertatsiyalarining umumiy soni	Shundan Qishloq xo'jaligida boshqoli don ekinlarini yetishtirishda ekologik xavfsiz bioo'g'itlarni qo'llab maqbul sug'orish tartiblarini ishlab chiqish mazmunidagi qishloq xo'jaligi fanlari doktori (DSc) dissertatsiyalarining umumiy soni
41	7	8	1

06.01.02 – Melioratsiya va sug'orma dehqonchilik ixtisosligidan bajarilgan dissertatsiyalarining umumiy soni qirq sakkiz (48) ta ekanligi, shundan qishloq xo'jaligi fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) dissertatsiyalarining umumiy soni qirq bir (41) ta hamda qishloq xo'jaligi fanlari doktori (DSc) dissertatsiyalarining umumiy soni yetti (7) ta bajarilganligi aniqlangan. Qishloq xo'jaligida boshqoli don ekinlarini yetishtirishda ekologik xavfsiz bioo'g'itlarni qo'llab maqbul sug'orish tartiblarini ishlab chiqish yo'nalishida bajarilgan dissertatsiya tadqiqotlari soni cheklanganligi bilan izohlanadi. Jumladan, mazkur yo'nalishda amalga oshirilgan dissertatsiyalarining umumiy soni to'qqiz (9) ta bo'lib, ularning sakkiz (8) tasi qishloq xo'jaligi fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) dissertatsiyalari hissasiga to'g'ri keladi hamda qishloq xo'jaligi fanlari doktori (DSc) darajasida faqat bir (1) ta dissertatsiya bajarilganligi kuzatiladi (2-jadvalga qarang).

Yuqoridagi tahlillar diagramma ko'rinishida ham izohlangan (2-rasmga qarang).

■ 2003- 2025-yillarda bajarilgan qishloq xo'jaligi fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) va qishloq xo'jaligi fanlari doktori (DSc) dissertatsiyalaridan 06.01.02 – Melioratsiya va sug'orma dehqonchilik ixtisosligida bajarilgan dissertatsiyalarining umumiy soni

■ Shundan 06.01.02 – Melioratsiya va sug'orma dehqonchilik ixtisosligidan qishloq xo'jaligi fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) dissertatsiyalarining umumiy soni

■ Shundan 06.01.02 – Melioratsiya va sug'orma dehqonchilik ixtisosligidan qishloq xo'jaligi fanlari doktori (DSc) dissertatsiyalarining umumiy soni

■ 2003- 2025-yillarda bajarilgan qishloq xo'jaligi fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) va qishloq xo'jaligi fanlari doktori (DSc) dissertatsiyalaridan qishloq xo'jaligida boshqoli don ekinlarini yetishtirishda ekologik xavfsiz bioo'g'itlarni qo'llab maqbul sug'orish tartiblarini ishlab chiqish mazmunidagi dissertatsiyalarining umumiy soni

■ Shundan qishloq xo'jaligida boshqoli don ekinlarini yetishtirishda ekologik xavfsiz bioo'g'itlarni qo'llab maqbul sug'orish tartiblarini ishlab chiqish mazmunidagi qishloq xo'jaligi fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) dissertatsiyalarining umumiy soni

■ Shundan qishloq xo'jaligida boshqoli don ekinlarini yetishtirishda ekologik xavfsiz bioo'g'itlarni qo'llab maqbul sug'orish tartiblarini ishlab chiqish mazmunidagi qishloq xo'jaligi fanlari doktori (DSc) dissertatsiyalarining umumiy soni

2-rasm. 2003- 2025-yillarda bajarilgan qishloq xo'jaligi fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) va qishloq xo'jaligi fanlari doktori (DSc) dissertatsiyalaridan 06.01.02 – Melioratsiya va sug'orma dehqonchilik ixtisosligidan hamda qishloq xo'jaligida boshqoli don ekinlarini yetishtirishda ekologik xavfsiz bioo'g'itlarni qo'llab maqbul sug'orish tartiblarini ishlab chiqish mazmunidagi dissertatsiyalarining foizda ko'rsatkichlari

XULOSA

Yuqoridagilar Respublikamizda miqyosida 2003-2025-yillarda bajarilgan dissertatsiya ishlarining tahlili shuni ko'rsatadiki, kuzgi boshqoli don ekinlarini yetishtirishda ekologik xavfsiz bioo'g'itlarni qo'llab maqbul sug'orish tartiblarini ishlab chiqish mazmunidagi qishloq xo'jaligi fanlari bo'yicha ilmiy-tadqiqot ishlari deyarli olib borilmaganligi ushbu dissertatsiya mavzusini "Qishloq xo'jaligida boshqoli don ekinlarini yetishtirishda ekologik xavfsiz bioo'g'itlarni

qo'llab maqbul sug'orish tartiblarini ishlab chiqish" va ixtisosligini 06.01.02 – Melioratsiya va sug'orma dehqonchilik ixtisosligidan qishloq xo'jaligi fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) tarzida belgilanishi dolzarb mavzu ekanligiga asos bo'ldi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Xamidov, M. X., Shukurlayev, X. I., & Mamataliyev, A. B. (2008). Qishloq xo'jaligi gidrotexnika melioratsiyasi. *Toshkent, Sharq*.
2. Juraev, F. U., Shodiev, S. B., Khamroev, G. F., Juraev, J. T., & Khamroev, I. F. (2023). Mathematical modeling formation of wole drainage under soil deformations. In *E3S Web of Conferences* (Vol. 419, p. 02005). EDP Sciences.
3. Bobomirzaev, P., Turaev, U. B., Xalmirzayeva, L., Kadirov, Z., & Khamraev, K. (2025). The effect of crop rotation on productivity and grain quality of Alexeevich winter wheat. In *BIO Web of Conferences* (Vol. 194, p. 01032). EDP Sciences.
4. Khamraev, K., Khamidov, A., Kadirov, Z., & Khamidov, M. (2025, July). Water-efficient irrigation and reclamation of saline soil technologies under global climate change and water scarcity conditions (case study from Bukhara region, Uzbekistan). In *AIP Conference Proceedings* (Vol. 3256, No. 1, p. 050043). AIP Publishing LLC.
5. Juraev, F. U., Kadirov, Z. Z., Isoyeva, L. B., Najmiddinov, M. M., & Bobirova, M. B. (2023, February). Study of irrigation regimes of corn varieties NS-770, NS-6010 in conditions of meadow alluvial soils of Bukhara region. In *IOP Conference Series: Earth and Environmental Science* (Vol. 1138, No. 1, p. 012013). IOP Publishing.
6. Жураев, Ф. У., & Мусулманов, Ф. Ш. (2020). Применение техники и технологии для промывки сильнозасоленных почв. *Сельскохозяйственные машины и технологии*, 14(2), 29-33.
7. Хамидов, М. Х., & Жураев, Ф. У. (2017). Чизелли юмшаткич ва дренаж-туйнук хосил килувчи курилмалар ёрдамида ерларнинг мелиоратив холатини яхшилаш. *Irrigatsiya va Melioratsiya*, (4), 40-43.

Mas'ul muharrir: Beglayev Uchqun

Musahhih: Boltayev Nurali

Sahifalovchi va dizaynerlar: Normurodov Sarvar,
Sharipov Shoxruh

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Agrobiznes, fan va texnologiyalar" ilmiy-amaliy elektron jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar mas'ul hisoblanadi. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelavermasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga murojaat qilish mumkin. Ilmiy maqolalar, reklama, hikoya va boshqa ilmiy-ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin. Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

Elektron pochta: licht-1989@mail.ru

Jurnalning telegram manzili: t.me/agrobiznes_elektronjournal

Telefon raqami: +998939018320, +998934393000

Jurnal rasmiy sayti: <https://www.agrobiznesjournal.uz>

"Agrobiznes, fan va texnologiyalar" ilmiy-amaliy elektron jurnali O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi rayosatining 30.11.2024-yildagi №364/5-sonli qarori bilan 08.00.00-Iqtisodiyot fanlari bo'yicha, 08.05.2025-yildagi №370/5-sonli qarori bilan 06.00.00-Qishloq xo'jaligi fanlari bo'yicha "Dissertatsiyalar asosiy ilmiy natijalarini chop etish tavsiya etilgan milliy ilmiy nashrlar ro'yxati"ga kiritilgan.

"Agrobiznes, fan va texnologiyalar" ilmiy-amaliy elektron jurnali 2023-yil 23-maydan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan C-5669225 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №083688

Manzilimiz: Toshkent viloyati, Qibray tumani,
Universitet ko'chasi, 2-uy